

TÜRK DİLİ - II

Ünite - 1

KOMPOZİSYON BİLGİLERİ

- * Dil, hem bireysel hem de toplumsal yönü olan bir sistemdir.
- * İnsanoğlu önce sözlü dili edinir, eğitimle birlikte yazılı dili öğrenir.
- * Kompozisyonun iki türü vardır: Yazılı - sözlü kompozisyon
- * Yazılı kompozisyon
 - 1- Yazılı anlatım içinde bütünlük gerektirir.
 - 2- Değişmez ve duragandır.
 - 3- Daha kurallı ve daha düzenli anlatımdır.
 - 4- Yazar okurun tepkisini hemen göremez.
- * Sözlü kompozisyon
 - 1- Konuşma içinde bütünlük gerektirir.
 - 2- Esnek, değişebilir.
 - 3- Etkileşim olduğu için tepki hemen görülür.
- * Kompozisyon = sözcük anlamı - farklı parçaların bir araya getirilmesiyle oluşturulan bütün.
- * Dilimize Fransızca'dan gelmiş. Kökeni Latinceye dayanır. Latince componere sözünden gelişen composition eski Fransızca'ya geçmiştir. Fransızca'da, bileşim, beste gibi anlamlarda kullanılır.
- * Türkçe'de dar anlamda - öğrencilere duygu ve düşüncelerini etkili ve düzgün bir biçimde anlatmaları için yaptırılan yazılı veya sözlü çalışmadır.
- * Geniş anlamda - kompozisyon, hayatın her anında ve alanında kullandığımız araçların, aygıtların... yapılışında uygulanan ana yöntemdir. Örn; farklı yapı ve işlevde yüzlerce parçanın bir araya getirilmesiyle telefon elde edilmesi bir kompozisyon örneğidir.
- * Kompozisyon; resim, müzik, heykel gibi sanat dalları ile çeşitli bilim dallarında parçaların bütünü oluşturacak bir düzende bir araya getirilmesi anlamına gelir.
- * Kompozisyonun bütününde bir düzen olması gerekir.
- * Biçim açısından kompozisyon kağıdı ölçüleri: üstten 6cm, alttan 2cm, soldan 1cm, sağdan 3cm boşluk.
- * Sözlü ve yazılı kompozisyonda bütünlük, güzellik, etki bırakma, doğruluk vazgeçilmez kavramlardır.
- * Kompozisyon yazmadan önce bulunması gereken en önemli nitelik
- * Dil becerileri ve bilgi donanımı - Bebek anne karnındayken ana dilini edinmeye başlar. Okul öncesinde ilk gelişen dil becerisi dınlemedir. Daha sonra dınleme ile birlikte konuşma becerisi gelişir.
- * Dil becerisini geliştiren en önemli etkinlik okumadır. Yazma yeteneğinin geliştirilmesine de okuma etkinliği katkıda bulunur.

* Sözcüklerin canlı bir biçimde kullanımını konuşma dilindedir.

* Sözel kompozisyon için en iyi eğitim dinleme ile başlar.

* Okumak, bilgi edinmenin en temel etkinliklerinden biridir.

* Araştırma, bilgiye ulaşmanın bir başka yoludur.

* Okumak, araştırmanın da temel etkinliklerindedir.

* Yazılı kompozisyon - Yazıya geçirmede kullanılan kelimeler, temel iletişim aracıdır.

* "Güneş altında söylenmemiş söz yoktur," deyişi; İnsanlığın binlerce yıllık geçmişinde söylenmemiş söz kalmadığını anlatır.

* Yazı - Duygu ve düşüncelerin çeşitli işaretlerle belirlenmesidir.

* Yazı, insanlık tarihinin en önemli buluşudur.

* Yazılı kompozisyonun oluşturulmasında izlenecek adımlar =

* 1- konu - Üzerinde yazı yazılan her şey konudur. Bir özdeyiş, atasözü, deyim, olay hatta bir sözcük konuyu oluşturabilir.

Öncelikle verilen konuda ne anlatılmak istendiğini kavramalıyız.

Örneğin; Yunus Emrenin - Söz ola kese savaşı / Söz ola yitüre başı / Söz ola ağulu aşı / Bağ ile yağ ide bir söz.

(Ağırdan çıkan bir sözün savaşı durdurabileceği gibi, başın gitmesine de yol açabileceğini, bir sözün de zehir gibi yemeği yağ ile bal haline getireceği dile getirilir)

* "Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır," atasözünde yukarıdaki dizelerle aynı anlamdadır.

* Atasözü - doğruluğu, halkın yüzyıllar alan deneyimlerine dayanan, halkın sıncama-yanılma yoluyla bulduğu doğruları anlatan bir tür kalıplaşmış söz.

* Kompozisyonda atasözlerinden yararlanmak anlatımı güçlendirir.

* Deyimler anlatıma renk ve açıklık katan söz varlığı öğeleridir. Kompozisyonda anlatıma atıcılık ve etki kazandırır.

* 2- konunun sınırlandırılması - Konuyla ilgili üzerinde durulacak noktaları önceden belirlemek gerekir.

* Çalışmanın derecesine, araştırma süresine, tasarlanan kapsama göre konuyu sınırlandırılmalıdır.

* Ana ve yardımcı düşüncelerin belirlenmesi

Ana düşünce - Yazarın iletmek istediği temel düşüncedir. Yazar, yazılı ana düşünceye ulaşmada araç olarak kullanır.

Yardımcı düşünce - Yazarın iletmek istediği temel düşünceyi destekleyen yan düşüncelerdir. Ana düşünce tek iken yardımcı düşünce birden çoktur. Yardımcı düşünceler ana düşünceyi desteklediği oranda değerlidir.

* Konu, yazarın bir sorunu, bir düşünceyi, bir bilgiyi yatakatayıp sorgulamasıyla ortaya çıkardığı malzemedir. Ana düşünce ise bu sorgulamanın yanıtıdır.

* Kompozisyon yazmaya başlarken ana düşünce ile yardımcı düşünceleri belirlemek, konu ile ilgili buluşlar yapmak, kompozisyonun planı ile ilgili verileri ortaya koymaktır.

* Kompozisyonda plan - yazarın yazmayı kolaylaştırdığı gibi, okur için de okumayı kolaylaştırır ve okur ile düşünce bağının tez kurulmasını sağlar.

Üç tür plan uygulanır = 1. Olaya dayalı plan

2. Düşünceye dayalı plan

3. Duyguya dayalı plan

* olaya dayalı plan - Bir veya birkaç olayı konu edinen yazılı anlatım türlerinde uygulanır. Bu tür planlarda genellikle kişi, yer, zaman, olay ve bir ileti aranın öykü, roman, tiyatro eseri gibi sanatsal yazıların hazırlanmasında uygulanır.

* düşünceye dayalı plan - Bakış açısının egemen olduğu, düşüncelerin işlendiği, kavramların ve sorunların tartışıldığı yazılarda uygulanır. Makale, konferans, araştırma gibi bilgilendirici metinlerin hazırlanmasında uygulanır.

Tımarım - özelden genele

Tamdengelim - genelden özele

* duyguya dayalı plan - Belirli nesne, olay veya bireylerin iç dünyamızda uyandırdığı izlenimlerin, heyecanların egemen olduğu, betimlemelerimizin yer aldığı yazılarda uygulanır. Bu plan bazı kaynaklarda sirle özdeşleştirilir.

* Planın bölümleri - Giriş, gelişme, sonuç

* Giriş - yazının başlangıç bölümüdür. Konu ana hatlarıyla ele alınır. Kompozisyonun başarısında etkisi büyüktür.

* Olaya dayalı planlarda giriş bölümüne serim de denir.

* Yazıya ilgi çekme bölümü olan giriş, çoğu kez bir paragraftır. Bazen iki, üç paragraf da olabilir.

* Gelişme - Bu bölüm, okurun merakını ve okuma isteğini artıracak biçimde yazılmalıdır. Konunun türlü yönlerden açılıp genişlediği, zenginleşip olgunlaştığı bölümdür.

* Olaya dayalı yazılarda gelişme bölümüne düğüm de denir.

* Sonuç - Yazının bitiş bölümüdür. Son söz söylenir. Düşünceye dayalı anlatımlar da ana düşünce bu bölümde ifade edilir.

* olaya dayalı anlatımlarda sonuç bölümü özüm olarak da adlandırılır.

* Okuyucu üzerinde en çok etki bırakan bölüm sonuçtur.

* Konu başlığı - Kompozisyonun bölümlerinden biridir. Yazıda düzeni sağlar. Konu ile başlık arasında bir bağlantı bulunmalıdır. Kompozisyon yazılıp birkaç kez okunduktan sonra başlık belirlenir.

* Paragraf - Bir duyguyu, düşünceyi, bilgiyi, olayı yalnız bir yönüyle tam olarak gözümleyen, açıklayan cümleler bütünüdür.

* sözcük, kavram birimi cümle, yargı birimi paragraf, anlatım birimidir.

* Paragrafın düzeni kompozisyonun düzeni gibidir. Giriş, gelişme, sonuçtan oluşur.

* Paragrafta anlatım biçimleri

- 1- tanımlama - Bir kavramın niteliklerini eksiksiz olarak belirtmek, açıklamak onu tanımlamaktır.
- 2- örneklendirme - Çoğu zaman soyut düşünceyi somutlaştırmak için daha çok gelişme bölümünde yararlanır.
- 3- karşılaştırma - Kişilerin, nesnelerin, olayların ve olguların benzer veya ayrı yanlarını incelemek için yapılan kıyaslamadır.
Daha çok gelişme bölümünde yararlanır.
Ak-kara, iyi-kötü, güzel-çirkin gibi karşılaştırma amacı gütmeyen karşıt anlamlı kavramların bir paragrafta yer alması karşılaştırma değildir.
- 4- tanıklama - Anlatılanlara somutluk kazandırmak için başkalarının düşünce-lerinden, sözlerinden yararlanmadır. Tanık göstermek de denir.
* Tanık gösterilen kişiler sıradan kişiler olmamalıdır. Tanık bazen söz, bazen kişi olabilir. Gelişme bölümünde yararlanır.
* Bilimsel yazılarda yararlanan alıntılar da tanık niteliği taşıır.
- 5- tanıtılama - Bir iddianın gerçekliğini inkâr edilmeyecek bir kesinlikle göstermek, ispatlamaktır. Yazıda sayısal verilerin, istatistiklerin, göster-gelerin, tahminlerin tanıtı olarak kullanılmasıdır.
Bazı kaynaklarda bu anlatım biçimi sayısal verilerden yararlanma olarak da adlandırılır.

Ünite-2-

NOKTALAMA İSARETLERİ

- * Antik çağda noktalama işaretlerinin kullanımı, kopyası tamamlanan kitapların gözden geçirilip düzeltilmesi sırasında yapılıyordu.
- * Batı'da 16. yy. da matbaanın gelişmesi ile noktalama işaretlerinin kullanımı yaygınlık kazanmıştır.
- * 19. yy. da noktalama işaretleri genelleşmiş ve belli kurallara bağlanmış.
- * Bugün dünyada kullanılan Çin, Arap, Ermeni, Kiril gibi bir çok alfabede Batılı noktalama işaretleri kullanılmaktadır.

* Noktalama işaretleri - Yazılı anlatımda okumayı ve anlamayı kolaylaştıran, yazarın okura aktarmak istediği düşünce ya da duygunun doğru ulaşmasına yardımcı olan, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirten işaretlere denir.

* "Noktalama işaretleri dilin trafik işaretleridir," David Mielke

* Göktürk alfabesinde kelimeler birbirinden (:) itis nokta ile ayrılmaktaydı.

* Budist ve Mani metinlerinde sayıları 6 ile 9 arasında değişen birtakım işaretler bulunmaktaydı.

* Arap alfabesindeki vakfe işareti, kimi zaman Türkler tarafından cümlelerin bittiğini göstermek için kullanılmıştır.

* Günümüzdeki noktalama işaretlerinin birçoğu, Batı'dan Tanzimat döneminde yazı dilimize geçmiştir.

* Bu işaretleri birde ilk olarak Sinasi, Sair Evlenmesi (1859) adlı, basılı ilk Türkçe tiyatro eserinde kullanılmıştır.

* Direktör Âli Bey'in Mahir'den Ayyar Hamza adıyla çevirdiği tiyatro eserinde noktalama işaretleri daha fazla kullanılmıştır.

* Yazar, konuşma dilinde anlaşmayı kolaylaştıran mimik, jest, vurgu, durak, tonlama gibi yardımcı öğeler yerine noktalama işaretlerinden faydalanır.

* Rakamlar arasında kullanılanlar hariç, her noktalama işaretinden sonra bir harf sigacık kadar bir boşluk bırakılır.

* Nokta - Anlatılmak istenenleri sırasıyla vermeyi sağlayan sözlerin sınırlarını gösterir. Başlıklarda nokta kullanılmaz.

1- Cümlelerin bittiğini göstermek için cümle sonuna konur.

2- Rakamlardan sonra konursa sıra sayı sıfatlarını türetir. -nci eki yerine geçer.

5. (beşinci) 8. (sekizinci)

* -nci eki yerine geçen noktadan sonra cins isim gelirse küçük harf kullanılır.

* Birden fazla sayı, sıra sayı sıfatı olarak kullanılacaksa şu şekillerde yazılır: Her sayıdan sonra nokta konulabilir veya sayılar arasında virgül veya kısa çizgi ve son sayıdan sonrada nokta konur. 1-2-3. gibi.

3- Kimi kısaltmalarda kullanılır. Prof., Dr., sok., cad., A. (Arapça)

Kısaltma tamamen büyük harften oluşuyorsa nokta kullanılmaz.

TBMM, İTÜ, MS, ABD Ancak T.C., T. vb. istisnadır.

4- Tarih yazarken gün, ay ve yıl rakamları yazılıyorsa bunların arasına nokta konur. 1. 11. 1944 nokta yerine eğik çizgi de kullanılır 1/11/

* Tarihlerde ayın adı yazı ile yazılırsa nokta konmaz, bir boşluk bırakılır. 25 Mayıs 1994

5- Saat yazımında saat ile dakika arasına nokta konur. 21.05'te.

6- Yazıda maddelene yapılıyorsa, maddeleri belirtmek için kullanılan rakam veya harflerden sonra konur.

I. 1. 1. A. a.

Benzer durumlarda kapama ayraçları da kullanılabilir: 1), 2) gibi

7- Bilimsel yazılarda kaynakça yazımında kullanılır. Tekin, Talat (2000) Orhan Türkçesi Grameri. Ankara

8- Büyük rakamların okunuşunu kolaylaştırmak için basamak aralarına konur.
10.441.900 km²

* Değerli kağıtların (çek, senet) üzerindeki sayılar yazıyla ve bitişik yazılır.

9- Matematikte çarpma işlemi olarak kullanılır. $7 \cdot 2 = 14$

satır çizgisinden yukarıda ve ortada yazılır.

* Virgöl - Anlama doğrudan etki eden ve cümlede karışmayı önleyen ayırıcı işaretlerdir. Okuyana, ses tonunu ayarlaması ve yazılanları doğru okuyabilmesi için yol gösterir.

1- Öznenin yüklemden uzak düştüğü cümlelerde, öznenin sonra virgöl konur.

2- Cümlede kelime öbeklerini belirginleştirmek için kullanılır

3- Cümlede benzer veya eşdeğer öğeler, artarda sıralanıyorsa bunların arasına konur.

4- Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.

* sart ekinden sonra virgöl kullanılmaz. Ancak birden fazla şart eki artarda geldiğinde şartlı cümleler virgülle ayrılır.

5- Bu, şu, o zamirleri özne olarak kullanıldığında, işaret sıfatından ayırmak ve anlam karışıklığına yol açmamak için konur.

6- Çünkü, ama, fakat, ancak gibi bağlaçlar cümleleri birbirine bağlıyorsa bu bağlaçlardan önce virgöl konabilir.

* Bu bağlaçlardan önce virgöl yerine noktalı virgöl de kullanılabilir.

* metin içinde ve, veya, yahut bağlaçlarından; hem... hem, ne... ne gibi tetrarlı bağlaçlardan; pekiştirme ve bağlama görevindeki de da bağlacından önce ya da sonra virgöl kullanılmaz.

* Ancak ve bağlacından sonra ara söz getirilecekse virgöl kullanılabilir.

7- Alıntı cümleler tırnak içi yerine virgüllerle de verilebilir.

8- Konuşma çizgisiyle verilen alıntının bitiminde kullanılır

9- Kelimeler pekiştirme amacıyla tetrarlanıyorsa birbirinden virgülle ayrılır.

10- Hitap (seslenme) kelimelerinden sonra kullanılır.

11- Onaylama veya ret bildiren kelimelerden sonra kullanılır

12- Bilimsel çalışmalarda kaynakça yazımında kullanılır Ayazoğlu, Beşir (1999).

13- Rakamların yazımında kesirleri göstermek için kullanılır 13,8

* Noktalı virgül (;) - Yazılı metnin seslendirilmesinde virgüle göre biraz daha uzun soluklanılacak yeri gösterir.

- 1- Sıralı cümleyi oluşturan cümleler, virgülle ayrılıyor ve kendi aralarında gruplanabiliyorsa bu gruplar birbirinden noktalı virgülle ayrılır.
- 2- Bir cümlede virgüllerde ayrılan kelimeler veya kelime öbekleri kendi içinde gruplanabiliyorsa bunlar birbirinden noktalı virgülle ayrılır.
- 3- Bağlaçlı cümleleri birbirine bağlamak için bağlaçlardan önce kullanılır. Hatta, yoksun, oysa, halbuki, ne var ki ...
- 4- Sıralı, bağlaçlı, girişik gibi birden çok cümlelerin birlikte kullanıldığı yapıların öanesi ortak ise öaneden sonra noktalı virgül konur.
- 5- Aynı eki alan kelimeler virgülle artarda sıralandığında oluşabilecek anlam karışıklığını önlemek için kullanılır.

Not - Günümüzde noktalı virgölün tam olarak ne işe yaradığı anlaşılmamıştır. Bu nedenle noktalı virgöl yerini virgüle bırakmaya başlamıştır.

* İki nokta (:) - Kendinden sonra bir açıklama ya da birkaç örnek geldiğini bildirir. Söyleyişi etkili kılmak için de kullanılır.

- Söktürk ve Yenisey yazıtlarında kullanılan tek noktalamadır.

- 1- Cümleyle ilgili verilecek örneklerden önce kullanılır.
- 2- Cümleden sonra, cümle ile ilgili yapılacak açıklamadan önce kullanılır.
- * İki noktadan sonra örnek veriliyorsa; cins isimse küçük harfle başlar. Özel isimse büyük harfle başlar.
- 3- Karşılıklı konuşma bölümlerinde konuşucuyu bildiren kelimenin sonunda kullanılır.
- 4- Ses bilgisiyle ilgili çalışmalarda ünlünün uzun olduğunu göstermek için ünlüden sonra konur. ha:la:, câ:mi, sâ:ir

5- Matematikte bölme işareti olarak kullanılır. $18:2=9$

6- Genel ağ adresinde kullanılır. <http://anadolu.edu.tr/>

* Üç nokta (...) - Sözün istenmeyen şekilde bittiğini, kesik cümlelerde okuyana bırakılan parçayı göstermede, ayıp karşılanan kelimelerin yerine, metinlerin okunamayan yerlerini göstermede kullanılan yardımcı işarettir.

- 1- Yazarın söyleyeceklerinin tam olarak bitmediği ya da devamını okuyucuların hayal gücüne bıraktığı izlenimini uyandıran cümlelerin sonuna konur.
- 2- Konuyla ilgili örneklerin devam ettiğini bildirmek için üç noktadan yararlanır.
- 3- Alıntı yapıldığında atlanan yeri belirtmek için kullanılır.

Not - Alıntı yapılan atlamalar üç nokta yerine (...) biçiminde de gösterilebilir.

4- Konuşma bölümlerinde, duraksama veya kekeleyişi göstermek için kullanılır.

- 5- Karşılıklı konuşmalarda cevap verilmediğini, sessiz kalındığını belirtir.
- 6- Devam eden bir dişinin tamamını, uzun uzun yazmamak için üç noktadan yararlanır: 60'ların, 70'lerin, --- 90'ların
- 7- Açıkça ne olduğunu yazmak istemediğimiz kişi, yer, kurum vb. adı yerine üç nokta konur. Aynı şey genel ahlâka aykırı, argo, küfür sözlerini yazarken de söz konusudur.
- 8- Ünem ve soru işaretinden sonra anlatımı pekiştirmek için konur. Genellikle iki nokta konur. (!..)

* Soru İşareti (?) - Eklendiği sese, heceye, kelimeye, söze yada cümleye soru anlamı yükleyen işarettir. Cümleye şaşma, çıkışma, rica, beğenme gibi anlamlar yüklenir.

1- Türkçede soru cümleleri, ya mı, mi soru eki yada kim, ne, neden, niçin, hani, nere, nasıl, nice gibi soru bildiren kelimelerle kurulur.

Not- ne, nasıl, nice kelimeleri belgisiz sıfat olarak kullanıldığında soru işareti kullanılmaz: Ne günlere kaldık! Nice gazetler gördüm!

Not- Soru eki mi, mi ünlü uyumlarına girer. Bu ek bir kelime gibi ayrı yazılır. Neden mi?, değil misin?

* sıralı, birleşik, girişik, bağlacı gibi esasında birden çok cümlelerin bir arada bulunduğu cümle tiplerinde, soru işareti en sona konur.

* mi eki her zaman soru bildirmez. Bazen cümlede zarf-fiil işlevinde yapılar oluşturarak cümlelerin zarfını oluşturur. Bu durumda soru işareti kullanılmaz. Hayat pahalılaştı mı dostluklar ucuzlar.

* İki cümlede pekiştirme amacıyla da kullanılır. güzel mi güzel, ters mi ters

2- Konuşma dilinde, hiçbir soru eki veya kelimesi kullanılmadan vurguyla cümleye soru ifadesi katılabilir.

3- Bir yazıda yer, tarih vb. verilen bilgilerle ilgili olarak tereddütler varsa bu durum, ayraç içinde soru işareti kullanılarak belirtilir.

4- Soruyu pekiştirmek için soru işaretinden sonra iki nokta konabilir.

* Ayraç / Parantez () - Parantez olarak da bilinen bu işaret, kişeli ayraçta karıştırılmasın diye yay ayraç olarak da bilinir.

Cümlelerin anlamına hizmet eden ayırıcı işaretlerdendir.

1- Cümleyle doğrudan ilgisi olmayan açıklamalar ayraç içinde verilebilir.

* Özel veya cins isme getirilen ekler, ayraçtan önce yazılır.

2- Bilinmediği düşünülen veya başka dillerdeki karşılığı verilmek istenen bir kelimenin yabancı dildeki veya Türkçedeki karşılığı ayraç içinde verilebilir.

3- Örnekler ayraç içinde gösterilebilir.

- 4- Bilimsel yazılarda, önemli kişilerin doğum ve ölüm tarihleri; aynı şekilde devletler; kurumlar veya kuruluşların kurulma ve yıkılma tarihleri; eserlerin üretilmesinin başlama ve bitiş tarihleri ayrıca içinde gösterilir.
- 5- Olayların yaşandığı, eserlerin yazıldığı, basıldığı tarih veya yer ayrıca içinde verilir.
- 6- Soyadı Kanunu çıkmadan önce tanınmış olup da kanunla birlikte soyadı alan kişilerin soyadları ayrıca içinde yazılabilir.
Hasan Basri (Çantay)
- 7- Alıntılarda atlamalar yapılıyorsa bu kısım ayrıca içinde üç nokta ile gösterilebilir.
Alıntılarda atlamalar yalnız üç nokta ile de gösterilebilir.
- 8- Konuşma dilinde kısmi zaman olumlu görüş belirtir; ancak aslında görüşün olumsuz olduğu jest ve mimiklerle ifade edilebilir. Yazı dilinde bunu belirtmek için ayrıca içinde ünlem işareti kullanılır.
Hani çok akıllıyım (!) ve çok bilimselim (!) ya (tam tersini düşündüğünü gösterir)
- * Noktalama işaretleri, her türlü jest ve mimikimizi karşılamaz.
Bu sebeple, yazı dilinde cümleler, çok defa konuşma dilinden daha uzun ve açıklayıcı olur.
- 9- Bilimsel yazılarda verilen bilgilerle ilgili olarak tereddütler varsa ayrıca içinde soru işareti kullanılarak bu durum belirtilir.
- 10- Bilimsel yazılarda alıntının veya bilginin kaynağı ayrıca içinde gösterilebilir.
- 11- Tiyatro eserlerinde oyuncunun konuştuğu sıradaki davranışları veya o sırada sahnede gelişen diğer olaylar ayrıca içinde verilir.
- 12- Maddeleri belirtmek için kullanılan rakam veya harflerden sonra konur.
1) 2) 3) Bazı çalışmalarda ayrıca yerine nokta kullanılır.
- 13- Bilimsel yazılarda kaynakça yazımında kullanılır. Tekin, Tolat. (2000).
* Keseli Ayraç []
- 1- Ayraç içinde ayraç kullanılacağı zaman, yay ayraçtan önce keseli ayraç kullanılır.
- 2- Eski dillere ait metinleri inceleyen bilimsel çalışmalarda, metinde bulunmayan yerler hakkında yazarın bir tahmini varsa bunlar keseli ayraç içinde gösterilir.
* Tırnak İşareti (" ") (« ») - Metin içinde vurgulama amaçlı kullanılan ayırıcı işaretlerdendir.
- 1- Aynen aktarmalar, kelime, kelime öbeği ya da cümle olsun tırnak içinde verilir.

- 2- Cümlede özellikle vurgulanan unsurlar tırnak içinde verilebilir
- 3- Vurgulanmak istenen özel adlar, bölüm başlıkları veya kitap, makale, köşe yazısı başlıkları vb. tırnak içinde verilebilir.

* Tırnak içine alınan özel adlardan sonra ek geliyorsa bunlar kesme işareti ile ayrılmaz. "Serenad" ında

- 4- Bilimsel yazıların kaynakçalarında makale adları tırnak içinde verilir
- * Tek Tırnak (' ') - Çift tırnak işareti ile aynı köktendir. Tek tırnak içine alınan kelime, söz ya da cümle ile etrafındakilerden ayrıldığı vurgulanır.

1- Acılan tırnak içinde bir tırnak açma ihtiyacı duyulursa tek tırnak işareti kullanılır

* Eğik çizgi (/) - Türkçede bölü veya taksim işareti terimleri de kullanılır

- 1- Düz yazıda yapılan şiir alıntılarında mısraları birbirinden ayırmak için kullanılır
- 2- Özellikle bilimsel yazılarda veya, hem o hem bu bağlaçlarının yerine kullanılır okuyan / dinleyen

* Tarih belirtirken gün, ay ve yıl rakamla yazıldığı durumlarda bunların arasında nokta yerine eğik çizgi de konabilir. 12 / 03 / 1991

* Tarih yazımında ay, yazıyla belirtiliyorsa eğik çizgi kullanılmaz.

- 3- Dil bilgisi çalışmalarında eklerin farklı biçimlerini gösterirken kullanılır.
- 4- Matematikte bölme işareti olarak da kullanılır.

$$12 / 3 = 4$$

* Kesme işareti (') - Türkçede latin harflerinin kabulü ile kullanılmaya başlanmıştır.

1- Özel isme gelen iyelik, hal ve bildirme eklerinden önce araya kesme işareti konur

* Yer bildiren cins adlar, özel isimler kısaltma olarak kullanıldığında bunlar da özel isim muamelesi görürler. Bunlara da ekler, kesme işaretiinden sonra getirilir. Devlet Hastanesi'nin

* Özel isimlere lar, lı, lık, sız, la, laş gibi yapım ekleri getirildiğinde kesme işareti kullanılmaz. Adanalı, Türkleşmek, Müslümanlık

2- Kesme işareti kullanılması gerekmeyen kimi cins isimler vurgulanmak istendiğinde ve bunların ardına ek getirildiğinde kesme işareti konabilir

* Kimi yazarlar cins isimleri vurgulamak için çift tırnak işareti de kullanır.

3- Türkçeye Anapçadan giren ve kelimenin aslında, bu dile özgü ayın sesi olan kelimelerde, bu ses için kesme işareti kullanılmaktadır.

kat'i bir karar

4- Türkçede n' olmak (< ne olmak), n' etmek (< ne etmek) gibi birleşik yapıların yazımında kullanılır. Bu durum, daha çok, ölçü gereği, şiir dilinde görülür.

5- Harflere veya rakamla yazılmış sayılara ek getirildiğinde konur:

60'ların, 70'lerin

6- Kısaltmalara durum eki getirildiğinde bunlar, kesme işaretiyle ayrılır. DPT'nin

*Kısa çizgi (-) - Tire olarak da adlandırılır. Kelimeleri bölmek ya da birleştirmek için kullanılır.

1- Satır sonuna sığmayan kelimeleri bölerken konur.

* Satır sonunda bir özel isim varsa ve bu özel isme gelenek, kesme işareti ile ayrılıyorsa kısa çizgi kullanılmaz.

2- Cümledeki kelime öbekleri veya ara cümleleri belirginleştirmek için başlarına ve sonlarına konur.

3- Türkçeye yerleşen ve yer, kurum, eser veya önemli bir olay adı vb. biçimde kullanılan Farsça ve Arapça asıllı tamlamalarda kullanılır.

Celâleddin-i Rûmî

4- İki rakamın arasında bulunduğu yatkasılık, aşağı yukarılık anlamı katan.

6-7 saatlik

5- Tarih bildiren iki rakamın arasında konunca arasında, ve, ile, ilâ, ---den, ---e anlamı katan V.- IX. yüzyıllarda

6- Birbiriyle ilişkili kavramlar birlikte yazıldığında araya kısa çizgi konabilir. felsefe - mantık - sosyoloji

7- Karşıtlık ilişkisi belirtmek amacıyla ilgili kelimelerin arasında konur.

eski - yeni, iyi - kötü

8- Bilimsel yazılarda, önemli kişilerin doğum ve ölüm, olayların başlangıç ve bitiş, aynı şekilde devletler, kurumlar veya kuruluşların kurulma ve yıkılma, eserlerin üretilmesinin başlama ve bitiş tarihleri ayrı ayrı aralarına kısa çizgi konarak gösterilir.

9- Dil bilgisi çalışmalarında kelimelerin köklerini, gövdelerini ve eklerini belirtmek için kullanılır. yağ - mur - luk, iş - le - t - me

10- Dil bilgisiyle ilgili çalışmalarda eklerden önce konur. -dı, -mış

11- Fiil kök ve gövdelerini göstermek için kullanılır. -ma - l - me-

12- Kelimeleri hecelerine ayırırken kullanılır. ge - li - yo - rum

13- Matematikte çıkarma işleminde eksi işareti olarak kullanılır.

189 - 11 = 178 gibi

14- Sıfırın altındaki dereceleri göstermek için rakamın başına konur.

-5 °C, -15 gibi

* Konuşmalardaki kekelemeyi ya da üzerine basılarak söylenen hece-leri yazıda göstermek için de kısa çizgi kullanılır.

is-te-mi-yo-rum

* Uzun çizgi (—) - 42,3 mm'dir. Konuşma çizgisi, büyük çizgi, tire gibi farklı kavramlar da kullanılır.

1- Roman, hikâye, masal, tiyatro gibi türlerde kişilerin konuşmaları verilirken kullanılır.

* Tiyatro eserinde oyuncunun önce adı sonra uzun çizgi sonrada konuşmalar yazılır.

* Ünlem işareti (!) - Eklendiği cümlede üzüntü, sevinç, kızma, korku gibi anlamları pekiştirir.

1- Acıma, üzüntü, sevinç, kızma, korku, şaşırma, gibi her türlü duyguyu ifade eden kelime, kelime öbeği veya cümlelerden sonra konur.

2- Hitap, çağrı, seslenme, uyarı bildiren kelime, kelime öbekleri veya cümlelerden sonra konur.

Hitap sözünden hemen sonra konulabileceği gibi, cümlenin sonuna da konabilir.

3- Onay veya ret bildiren kelimelerden sonra konabilir.

Doğru! Bence de halkın dili

* Anlatımı pekiştirmek için ünlem işaretinden sonra iki nokta konabilir.
İnsallah!..

Ünite - 3-

YAZIM KURALLARI

* Yazım kuralları - Bir yazının amacına ulaşabilmesi için uyulması gereken biçimsel kurallardır.

* Güncel Türkçe sözlükte yazım - Bir dilin belli kurullarla yazıya geçirilmesi, imla diye tanımlanır.

* Yazı dili konuşma diline göre daha tutucudur (kuralları yavaş değişir)

* 12 Aralık 1928'de imla Lügati basılmış.

* 1941'de imla Kılavuzu adıyla yazım kılavuzu basılmış.

* 116 13 yıl içinde söyleyişe göre yazım on planda olmuştur.

* 2005'ten itibaren Yazım Kılavuzu adıyla bastırılarak yapılmıştır.

* Aynı dili kullanan farklı toplumlarda farklı uygulamalar olabilir. Latin alfabesini kullanan Azerbaycan, Türkmen, Özbek lehçelerinde, özel isimlere hangi ek gelirse, gelsin kesme işareti kullanılmaz.

* Büyük harf kullanımı - Bütün özel isimler - kişi adları ve soyadları, ülke, millet, dil, din, mezhep gezegen, yer, bölge, yerleşim birimleri, kurum, kuruluş, eser,

gazete, dergi, kanun, tüzük, dönem, mevsim, (belirli bir tarih bildiren) ay ve gün, bayram, toplantı vb. isimleri - büyük harfle başlatılır

* Cins isimler, özel isimlerin yerine kullanıldığında bunlar da büyük harfle başlar. --- bombardıman eden Müttefik donanmasına ait

bir günde Boğazın önlerinde

2- Bir takım kısaltmaların tamamı veya ilk harfleri büyük harfle yazılır.

DNA'ninki

3- Bütün cümleler ile şairlerde dizeler büyük harfle başlar.

4- İlk noktadan sonra veya tırnak içinde verilen cümlelerin ilk kelimesi

5- Ünvanlar ve kitap gibi kullanılan akrabalık sözcükleri

Sultan Murat, Yüzbaşı Cengiz Topel, Dede Korkut

6- Hitap sonrası kullanılan ünvanlar büyük harfle başlar.

Muhterem Dedeciğim, Sayın Başkan, Aziz Dostum, Sevgili Babacığım

7- Kitap, dergi, bildiri gibi çalışmalarında, yazı başlıkları ve çizelge, serra vb. ile ilgili açıklamaların ilk harfleri büyük yazılır. Yazım Kuralları

8- Tabeta, levha gibi yazılarda sözcüklerin ilk harfi büyük yazılır. Yasak Bölge

9- Özel adlardan türetilen bütün sözcüklerin ilk harfleri büyük yazılır.

Türküçlük, Türklük, Eskişehirli, Müslümanlık

* Yabancı özel isimlerin yazımı

1- Türkçeye eskiden yerleşen yabancı isimler söylendiği gibi yazılır.

Aristo, Dante, Sarlo, Tokyo, Gar Nikola

2- Latin alfabesi kullanan ülke ve toplumlara ait özel isimler aynen yazılır.

Rio de Janeiro, Margaret Thatcher

3- Latin alfabesi kullanmayan ülke ve toplumlara ait özel isimler söylen- diği gibi yazılır. Yeltsin, Nikolas Papadopoulos, Benazir Butto, Faysal

* Son yıllarda İngilizcede yazıldığı gibi alınmaktadır. Mahmoud (Mahmud)

* Özel isimler dışındaki yabancı sözcüklerin yazımı

Bu sözcüklerin eskiden girenlerinin önemli bir kısmı okunduğu gibi yazılmak- tadır. ramatızma, aktör, liman, gazete, tiyatro, futbol, opera

* Günümüzde özellikle İngilizceden Türkçeye giren sözcükler alındıkları- ndaki orijinal yazımı ile yazılmaktadır. check-up, e-mail, scanner, cafe

* Günümüzde yazıldığı gibi okunan IMF, kulüp, top, enternasyonal gibi söz- cüklerin İngilizcedeki yazılış ve okunuş biçimleri ile kullanma eğilimi, yazım birli- ğini bozmaktadır.

* Dilimizde sözcük sonunda bulunabilecek ünsüz gıfleri bellidir.

Türk, sarp, art, alt, ant, ters,

Birleşik sözcüklerin yazımı

Bitişik yazılan sözcükler

- 1- İki sözcük birlikte kullanıldığında ses düşmesi, türemesi veya değişmesi oluyorsa bitişik yazılır. hissetmek, kaydolmak, pazartesi, kahvaltı, kaynana sütlaç, nîçin, kaplumbaga
- 2- Birleşik sözcüğü oluşturan sözcüklerin biri ya da ikisi artık asıl anlamlarını yitirmiş, yeni bir anlam kazanmışlarsa bitişik yazılır. hanımeli, kalburabastı, üçayak, suçtağı, demirbaş, kargaburnu, denizaltı
* Birleşik sözcüklerde, her iki sözcük de anlamını yitirmişse birleşik yazılır. Aslında birleşik isim olup da insanları nitelemek için kullanılan elisiği, eski tüfek, demir yumruk, eski toprak, yeni yetme, sonradan görme gibi sözcükler ayrı yazılır
- 3- Gerçek anlamı dışında, yardımcı fiil olarak kullanılan vermek, durmak, yazmak, kalkmak, bilmek ve gelmek fiilleri, kendisinden önceki fiile -A, -U, -I zarf-fiil ekleri yardımıyla bağlandığında bitişik yazılır. uyuyakalmak, düşeyazmak, bilebilmek, bekleyedurmak
- 4- Fiil çekim eklerinin ve fiilimsilerin kalıplaşmasıyla ortaya çıkan ve yeni anlam taşıyan sözcükler bitişik yazılır. yapboz, gelgit, uyurgezer, çitkirildim
- 5- Birleşik yapıdaki kişi ad ve soyadları, yer adları, kurum adları bitişik yazılır. Gülenay, Alper, Songül, Bırol, Erdemir, İnel, Çanakkale
* Hastahane, postahane, eczahane gibi yaygın kullanılan birleşik yapıdaki yer adları hastane, postane, eczane biçiminde söylenip yazılır
- 6- Ana yönleri bildiren sözcükler ile artık somut yer bildirmeyen altı, üst, üzeri sözcükleriyle kurulan birleşik sözcükler bitişik yazılır. kuzeydoğu, güneybatı, gözaltı, suçüstü, ayaküzeri
- 7- Dilimize Arapça ve Farsçadan geçen, tek sözcük gibi düşünülen tamlamalar bitişik yazılır. fevkalade, sukast, ehliyet, cihansümül, gayrimenkul
* Ayrı yazılan sözcükler

1- İsim + fiil tarzında kurulan yapılarda eğer ses düşmesi veya değişmesi yoksa bu tip birleşik sözcükler ayrı yazılır.
Kabul etmek, namaz kılmak, yet olmak, not etmek

2- Hayvan veya bitki, eşya veya alet, durum, yer, bilim ve bilgi, yiyecek, gök cisimleri, organ, zaman, renk, yön, yol ve ulaşım bildiren sözcüklerden birisi ile oluşan ve bunlardan birisinin anlamını koruduğu birleşik sözcükler ayrı yazılır. kepek balığı, deniz yılanı, Kuzey kutbu, gök taşı, keçi yolu
* bazı istisnalar vardır: binbaşı, başöğretmen, başrol, dayıoğlu, beypade

3. İca, dış, alt, üst, ön, arka, büyük, küçük, orta, karşı, sağ, sol, bir, iki, tek, çift, sıra gibi sözcüklerin başta olduğu birleşik sözcükler ayrı yazılır.

14. savas, dış borç, alt kurul, arka plan, fizik ötesi, ardi sıra

* İkilemelerin yazımı

* Bütün ikilemeler ayrı ve araya herhangi bir noktalama işareti konulmadan yazılır. renk renk, hızlı hızlı, pat tüt, masa filan, defter mefter

* Pekleştirme sıfatlarının yazımı

* Pekleştirme sıfatları, sözcüğün ilk hecesinin ünlüyle biten kısmı alınarak bunlara p, r, s, m seslerinin getirilmesiyle türetilir ve bunlar birleşik yazılır. Bu yapıların daha da pekiştirildiği veya bu yapılarda ünlü türemelerinin ortaya çıktığı görülür. yemyeşil, topkoyu, çepeçevre, sırlı sıklam, pes pembe

* Ek Fiil yazımı

1. İsim veya fiil soylu yüklemlere, ek fiilin çekimli idi, imiş veya ise bağrımleri getirildiğinde bunlar ayrı veya bitişik yazılabilir. Aynı durum ek fiilin zarf-fiil biçimi olan iken için de söz konusudur.

bitirse, öğretmen idi / öğretmendi, gelmiş idi / gelmişti, çocuk ise / gocuksa

2. Sözcük ünlüyle bitiyorsa, ek fiilin başındaki /i/ ünlüsü yarı ünlü /y/ sesine dönüşür.

başarılı idi / başarılıydı, gelmeli idi / gelmeliydi, hasta imiş / hastaymış

* Ek fiilin -ken zarf-fiil almış bağrımi iken -ek fiilin idi, imiş ve ise bağrımlerinden farklı olarak eklediği zaman uyuma girmez. yaşlıyken, yapıyorken

* Geniş zaman çekimli fiillerin yazımı

* Türkçede tek heceli olumlu fiil köklerine, geniş zaman eklerinin ne şekilde geleceği sorulur. Hangi fiilde ek -ar, hangisinde -ur geleceği konusunda kesin bir kural yoktur.

Kayar, sorar, gözer, erer, gelir, olur, kalır, varır

* -mak mastar ekinin yazımı

* mak mastar eki; iyelik veya yönelme (+a), belirtme (+i), tamlayan (+ın) hali ile göklük (tar) ekleriyle kullanıldığında -ma olmaktadır

görmem, görmesi, görmeye, görmeleri, görmenin

* Sayıların yazımı

1- 10'dan itibaren birleşik rakamlar yazıyla verildiğinde ayrı ayrı yazılır

on beş, beş yüz bin, bir milyon iki yüz bin

* Çek, senetlerde bitişik yazılır.

2- Büyük sayılar yazılırken okumayı kolaylaştırmak amacıyla farklı yöntemler kullanılır

- Soldan başlayarak her üç basamakta bir nokta konur. 120.745.355
- Üçlü basamakların arası yazıyla yazılır 120 milyar, 745 milyon

3- Eğer sayılar rakamla yazılıyor ve sonrasında ek geliyorsa bu eklerin yazımında ünlü ve ünsüz uyumlarına uyulur ve bunlar kesme işareti kullanılarak yazılır. 1950'li

4. Roman rakamları; yüzyıllarda, hükümdar adlarında, tarihlerde, ayların yazımında, kitap ve dergi ciltlerinde, kitapların ön bölümlerinde ki sayfaların numaralandırılmasında ayrı yazılır. XXI. yüzyıl, IV. Murat

* Aitlik bildiren + ki ekinin yazımı - bir ek olduğu için sözcüğe bitişik yazılır. Elimizdeki

* Bağlama işlevindeki ki sözcüğünün yazımı - İki cümleyi bağlayan yani bağlaç olan ki ayrı yazılır. Söyleyeceğiz ki

* Pekleştirme veya şüphe görevinde kullanılan ki sözcüğünün yazımı - Pekleştirme görevindeki ki sözü yüklemlerden sonra kullanılır ve ayrı yazılır. Mümkün değil ki

Not: Üzerine hâl eki getirmek mümkünse ki bitişik yazılır. Değilse ayrı yazılır. Yoldaki, seninki

+ ki cümleden çıkarıldığında anlam bozuluyorsa bitişik, bozulmuyorsa ayrı yazılır.

Not: halbutaki, mademki, sanki, aysaksı, belki, çünkü kalıplaştığı için bitişik yazılır.

* + da hâl eki ile da bağlacının yazımı

cümleden çıkarıldığımızda anlam bozuluyorsa bu hâl ektir, birleşik yazılır. Anlam bozulmuyorsa bağlaçtır, ayrı yazılır.

hâl eki-sosyolojide, evde bağlaç → Fransa'da da

* ya da bağlacı ayrı yazılır.

* ile bağlacının / edatının yazımı - bağımsız veya ekleştirilerek kullanılır. Öyküleri ile, çocuğuyla

* Soru ekinin yazımı - daima ayrı yazılır ve sonuna ? işareti konur.

* Soru eki şu durumlarda soru anlamı taşımaz =

- 1- di mi zarf-Aitil yapısında
- 2- iyisi mi gibi kalıp ifadelerde
- 3- İkilemelerde pekiştirme amacıyla kullanıldığında soru işareti kullanılmaz.

* Kitap, makale, kâse yazısı veya bildiri gibi yazıların başlıklarının ilk harfleri büyük yazıldığında soru eki ve, veya, ile gibi küçük harfle yazılır. Ancak bütün sözcükler büyük harfle yazılırsa bunlar da büyük yazılır.

* Düzeltilme işaretleri (^) - kâr, kâğıt, kâfir, lâle, İslâm, dergâh

* Kısaltmaların yazımı - Eğer tek sözcük kısaltılacaksa bazen büyük harf, bazen de küçük harf kullanılır. NCAzot), Ü (üniversite), m (metre), g (gram) Prof. (Profesör), Bul. (bulvar), Sok. (sokak), Hz. (hazret), kg, cm, RNA

* TDK'den, TBMM'ye, THY'de görüldüğü gibi ek son harfin okunuşuna göre getirilir.

* Türk dil ve lehçelerinde büyük ünlü uyumu görülür. Bu uyum ekler geldiği zaman da değişmez, ekler de bu kurala uyar.

* Büyük ünlü uyumu (kalınlık-inceciklik) - ilk ünlü kalınsa sonrakiler de kalın ilk ünlü ince ise sonrakiler de ince olur.

* Alıntı ve birleşik sözcüklerde ünlü uyumları aranmaz.

* Türkçede isimlere gelen +ki, +ken, +leyin, + (ı)mtırak ekleri ile fiillere gelen -yor eki uyuma girmez. yoldaki, yoldayken, atışamleyin, yeşilimtırak.

+daş eki de uyuma girmez: yoldaş, arkadaş, türdeş, istes, evdes sözcüklerinde girer. meslektaş, kardeş sözcüklerinde uyuma girmez.

* Sözcük ötümsüz ünsüzle bitiyorsa ötümsüz ünsüzle başlayan ek gelir. Türkçe, saaktan, işte, bitkin, iştigi

* Sözcüğün sonu ötümlü ünsüz veya ünlü ile bitiyorsa ek ötümlü ünsüzle başlayan birimi getirilir. yolcu, güzelce, yavruca, dalgıç, betlediğim

* Yansıma isimlerden isim yapan +tı eki ile dönüştürülen fiillerden isim türeten -tı eki benzeşme kuralına uymaz. kıpırtı, görüldü, alıntı, deküntü.

* Ünlü uyumlarına girmeyen isim ve fiilimsilerden zarflar türeten +ken ile aittik eki +ki ünsüz uyumuna da girmez = azken, geliyorken, düntü, evvelki

* Sözcük sonunda /ç/ > /c/ nöbetleşmesi - Türkçede hac, sac gibi birkaç sözcük dışında sözcük sonunda /c/ sesi bulunmaz.

İki veya daha fazla heceli sözcüklerin sonundaki /a/ sesleri ise, ünlüyle başlayan ekte kullanıldığında /a/ > /c/ olur. kıvanç + ı + m > kıvançım

avuç + ta > avuca

* Sözcük sonunda /t/ > /d/ nöbetleşmesi

* Tek heceli sözcüklerde - kurtu > kurdu, art + ı + n + a > ardına

* İki veya daha fazla heceden oluşan sözcüklerde - kanat + ı > kanadı

* Sözcük sonunda /p/ > /b/ nöbetleşmesi tek heceli kelimelerin bir kısmı için söz konusudur. dip + ı > dibini ip + ı > ipi, sap + ı > sapı nöbetleşme yoktur.

* Sözcük sonunda /k/ > /ğ/ nöbetleşmesi - iki veya daha fazla heceli isimlerin sonu ık ile bittiğinde ve ünlüyle başlayan ek geldiğinde /k/ > /ğ/ olur.

bilek + ı + m > bileğim ayak + ta > ayağa

- * Ünlü daralması - sonu /a/ veya /e/ ünlüsüyle biten fiillere -(i)yor eki geldiğinde bu ünlüler daralır: başla-yor > başlıyor, okuma-yor > okumuyor
- * Tek heceli sözcüklere ek geldiğinde ünsüz türemesi - his etmek > hissetmek
- * İkinci hecelerdeki ünlülerin düşmesi - Türkçede kurallı olmamakla birlikte gönül, beyin, koyun (göğüs), göğüs, burun, alın, oğul ağız, bağır gibi sözcüklere ünlüyle başlayan ek geldiğinde ikinci hecedeki dar ünlüler /i/, /e/, /u/, /ö/ düşer gönül+ü+m > gönülüm, koyun+u+n+a > kognuna, burun+u > burnu

Ünite-4- Yazılı Anlatım Türleri ve Uygulamaları 1

DÜŞÜNCE YAZILARI

* Türk edebiyatında Batılı anlamda düşünce yazılarının ortaya çıkışı Tanzimat'la birlikte.

* Düşünce yazıları sanatsal boyutlu yazılar değildir. Gözlem, deneyim ya da araştırmaya dayalı yazılardır.

* Düşünce yazılarında bilgi vermek, kanıtlamak ve izlenimleri yansıtmak amaçlandığı için açıklayıcı, tartışmacı ya da betimleyici anlatım biçimlerinden yararlanılabilir.

* Makale - Herhangi bir konuda bilgi vermek, bir düşünce ya da konuya açıklık getirmek, yeni bir görüş ve düşünceyi ileri sürmek, inceleme, araştırma yaparak kanıtlar sunmak ve görüş ve düşünceleri desteklemek amacıyla kaleme alınan bilimsel ağırlıklı gazete ve dergi yazıdır.

* Genellikle açıklayıcı ve tartışmacı anlatım biçimi ile yazılır. Makale türünde yazarken şu noktalara dikkat edilmelidir.

- 1- Makalede ele alınan konu bilimsel bir tarzda işlenmelidir.
- 2- Yazar savunduğu düşünceyi açık olarak yazmalı, dolaylı anlatımlara ve söz oyunlarına yer vermemelidir.
- 3- Yazar savunduğu düşünceyi kanıtlayıcı belgelerden, örneklerden yararlanmalıdır.
- 4- Makalede yazar, konuyu tarafsız bir gözle yaklaşmalı, zanal görüşlerden sakınılmalı ve nesnellik ön planda olmalıdır.
- 5- Makalede üçüncü şahıs anlatım kullanılmalıdır.
- 6- Makalede düşünceler planlı olarak sunulmalı, ve sonuç bölümünde bir yargıya varılmalıdır.

* Makale, gazetecilikle doğmuş, gelişmiştir.

* Makale türü, ilk özel gazete olan Tercüman-ı Ahval'de Sinasi'nin yazmaya başladığı makalelerle Türk basınına girmiştir.

* Tercüman-ı Ahval'i 22 Ekim 1860'da İstanbul telgraf müdürü Agah Efendi ile Sinasi çıkarmıştır.

* Sınasiden başka makale yazarları: Ziya Paşa, Namik Kemal, Ali Suavi, Ahmet Mithat, Ziya Gökalp, Yakup Kadri, Refik Halid Karay, Falih Rıfkı Atay, Nadir Nadi

* Fıkra - Türkçede iki tür anlatıyı kapsar. İlki ince anlamlı, güldürme amacı güden kısa öykülerdir. Diğeri - gazete ve dergilerde yayımlanan, belgelendirme ve kanıtlama gereği duyulmadan günlük olayları, ülke sorunlarını veya yazarın bir konu hakkındaki görüşlerini çeşitli yönlerden inceleyen ve yorumlayan kısa yazılardır.

Fıkra türünü yazarken şu noktalara dikkat edilmelidir:

- 1- Güncel bir konu seçilmelidir.
- 2- Seçilen konu ilgi çekici olmalıdır.
- 3- Yazar düşüncelerini çok ayrıntıya inmeden yalın ve etkili bir dille kaleme almalıdır.

* Türk edebiyatında gazete fıkraçılığı, 19. yy. da gazetenin ortaya çıkışıyla başlamıştır. Tanınmış isimler - Ahmet Rasim, Refik Halid Karay, Ahmet Haşım, Falih Rıfkı Atay, Yaşar Nâibi, Yakup Kadri, Burhan Felek, Hasan Ali Yücel

Günümüzde - Ülkü Tamer, Fehmi Koru, Taha Akyol, Can Dündar, Oktay Ekşi

* Eleştiri - tenkit ile eş anlamlıdır. Fransızcadaki yargılamak anlamına gelen "critique" teriminin karşılığıdır.

Bir sanat eserini çeşitli yönleri ile inceleyip açıklamak, anlaşılmasını sağlamak ve değerlendirmek amacıyla yazılan yazılardır.

Genel olarak eleştiri türleri

- 1- Sanatçıya dönük eleştiri
- 2- Yapıta dönük eleştiri
- 3- Okura dönük eleştiri
- 4- Topluma dönük eleştiri
- 5- Çözümleyici eleştiri

* Eleştiri türünü yazarken şu noktalara dikkat edilmelidir

- 1- Düşünsel bir plan hazırlanmalıdır.
- 2- Yapıt ile ilgili yargılar, yapıttan örneklere dayandırılarak sunulmalıdır.
- 3- Eleştiride öznellikten kaçınılmalı, peşin yargılara yer verilmemelidir.
- 4- Yargılar, kırıcı ve yıkıcı değil; yapıcı ve yol gösterici olmalıdır.
- 5- Eleştiri yazılarında düşünceyi geliştirme yollarından uygun olan kullanılabilir.

6- Temel anlatım biçimlerinden açıklayıcı ve tartışmacı anlatım kullanılabilir.

7- Eleştirmen düşüncelerini yalın, derin ve anlaşılır bir biçimde ifade etmelidir.

* Eleştiri bir anlatım türü olarak Tanzimat dönemiyle başlar. Sınasî, Namik Kemal, Ziya Paşa bu türün öncüleridir. Eleştiri anlayışı bu dönemde "eskinin reddi yeninin yaratılması" üzerinedir.

Servet-i Fâcün döneminde - Halid Ziya, Mehmet, Raufi Hüseyin Cahit, Tevfik Fikret

II. Meşrutiyet döneminde - Ali Canip, Fuat Köprülü, Yahya Kemal, Ömer Seyfettin

* Cumhuriyet döneminde Nurullah Ataç, eleştirinin bağımsız tür olmasına katkıda bulunmuş. Mehmet Kaplan'da kuramsal anlamda yazmıştır
 * 1950'den sonra kuramsal eleştiri yazıları yazarlar Asım Bezirci, Hüseyin Contürk, Fethi Naci, Cevdet Kudret

* Deneme - Herhangi bir konuyu yeni kişisel görüşlerle ele alarak etkili bir anlatımla sunan düzyazılara deneme denir. Okuyucuyu düşündürmeyi amaç, edindiği için makale ve fitra gibi düşünsel boyutları olan bir yazı türüdür.
 * Her konuda yazılabilirliği, deneme türünün en belirgin özelliğidir

Denemenin ayırt edici özellikleri

- 1- Her türlü konuda yazılabilir
- 2- Anlatımda öznel egemendir
- 3- Anlatılanların kanıtlanmasına, belgelere dayandırılmasına gerek yoktur
- 4- Bilgi vermekten çok düşündürme amacı güder
- 5- Özgün söyleyışlere yer verilir
- 6- İroniden geniş ölçüde yararlanır
- 7- Anlatılanlar konuşma tekniğiyle verilir
- 8- Sentir benir ve istenirlikli bir dil kullanılır
- 9- Düşünceler kesin yargılara bağlanmaya çalışılmaz; okurun dolaylı olarak sonucu varması amaçlanır

* Ele aldığı konulara göre denemeler - klasik, edebî, felsefî, eleştirel deneme olarak 4'e ayrılır.

* Batı edebiyatında en tanınmış deneme yazarları Fransız edebiyatında, bu türün kurucusu sayılan Montaigne, İngiliz edebiyatında Bacon'dur.

* 19. yy.ın başlarında edebiyat dergilerinin önemli bir türü haline gelmiştir.

* Türk edebiyatında Ahmet Kasım, Ahmed Hamdi, Nurullah Ataç, Yakup Kadri, Sabahattin Eyüboğlu, Suut Kemal

* Montaigne - yazdığı metinlerin, kişisel düşünce ve deneyimlerin iletilmesine yönelik olduğunu vurgulamak için essai ^{denemek} sözcüğünü kullanmış.

* Söyleşi / Sohbet - Yazarın kendi eğilimleri doğrultusunda seçtiği herhangi bir konu hakkındaki görüşlerini, konuşma doğallığı içinde anlatan düşünce yazılarıdır. Söyleşinin ayırt edici özellikleri

- 1- Metin içinde sorulu cevaplı anlatımdan yararlanılarak konuşma havası yaratılır
- 2- Sıkça devrik cümlelere rastlanır
- 3- Anlatımda istenirlik, yalınlık, duruluk egemendir
- 4- Genellikle gündelik sanat olaylarını ele alır
- 5- Konu genel ve yüzeysel olarak ele alınır
- 6- Öznal bir anlatım vardır
- 7- Anlatılanları kanıtlama çabası yoktur

* Genellikle üç, beş sayfa yapılan bu türün örnekleri gazete ve dergilerde yayımlanır

* Söyleşi türünün Türk edebiyatında geçmişi çok eski değildir. Zaman zaman deneme ile karıştırılmaktadır. Denemeye göre daha uzun yazılardır. Peyami Safa, Ahmed Rasim, Ercument Ekrem, Suat Kemal, Nurullah Ataç, Cevdet Anday ve Sevet Rado edebiyatımızdaki temsilcileridir.

* Reportaj - tanınmış bir kişiyi, yeri veya sanat dalını geniş okur kitlelerine, kendi görüş ve düşünceleriyle birleştirerek araştırma, inceleme yoluyla tanıtan, ayrıntılı bilgi veren yazıdır.

* Genellikle gazete ve dergilerde yayımlanmakla birlikte, son yıllarda televizyon, radyo hatta internet ortamında da oldukça yaygınlaşmış ve gazeteciliğin önemli bir dalı olmuştur.

* Reportaj yerine mülakat, görüşme terimleri de kullanılmaktadır.

* Reportaj sözcüğünün kökeni, Latince de toplamak, getirmek anlamlarında kullanılan reportare fiiline dayanır. Türkçeye, Fransızca reportage isminden geçmiştir.

* Günümüzdeki şekliyle ilk reportaj örnekleri Rusen Eşref Ünaydın'ın Anafantalar Kumandanı Mustafa Kemal'e Mülakat'tır. Yazar Kemal, Yazar Nabi Nayin, Mehmet Seyda, Mustafa Baydar'da bu türün temsilcilerindedir.

* Gezi yazısı - Yazarın gözlem ve bilgiye dayalı olarak, gezip gördüğü yerleri çeşitli yönleriyle, özenli bir anlatımla yansıttığı yazıya denir.

* Gezi yazıları edebiyatın yanı sıra tarihin, sosyolojinin, antropolojinin, ekonominin, coğrafyanın ve bilimin de ilgi alanına girer.

* Türk edebiyatında gezi yazısı için seyahat, gezi yazılarının yer aldığı esere de seyahatname terimi kullanılır.

* Gezi yazısında anılar değil, öncelikle coğrafyalar temel alınır.

* Gezi yazılarının başlangıcı eski çağlara kadar iner.

* İtalyan Marco Polo, Arap İbn Batuta 16. yy. da gezi yazılarının önemli örneklerini vermişlerdir.

* Türk edebiyatında seyahatname türüne ilk örnek Hoca Gıyaseddin Nakkaş'ın 1422 tarihli Hıtaç Sefaretnamesi olarak da bilinen eseridir.

* Türk edebiyatında bu türün en tanınmış yazarı Evlîya Çelebi'dir (17. yy) Eseri Seyahatnamedir.

* Tanzimattan sonra gezi yazısında eserler veriler - Mehmet Rauf, Ahmet Mithat, Halit Ziya Uşaklıgil, Cenap Şahabettin.

* Cumhuriyet döneminde ; Ahmet Haşım, Selim Sırrı Tarcan, Reşat Nuri Güntekin, Falih Rıfkı Atay, Buket Uzuner, Abdî İpekçi, Ahmet Hamdi Tanpınar

* Fiil - anmak fiil kökünden türetilmiş bir isimdir. Arapça hatıra kelimesi de hatıra kalan anlamındadır.

* Bilim, sanat, politika alanında ün yapmış kişilerin yaşadıkları dönemin önemli olduğunu düşündükleri özelliklerini gözlemlerine, izlenimlerine ve bilgi birikimlerine dayanarak anlattıkları yazılardır.

* Anı türünü öz yaşam öyküsü ile karıştırmamak gerekir. Anıda dişsal olaylara yer vermek önemliken öz yaşam öyküsünde işsel olaylara yer vermek önemlidir.

* Batıda Julius Sezar'ın kendini savunmak için yazdığı Gallia Savaşı adlı eseri ilk örnektir.

* 17 ve 19. yy. lar anı yazılarının asıl gelişme gösterdiği dönemdir.
J.J. Rousseau'nun İtihaflar, Victor Hugo'nun Gördüklerim, Verlaine'nin İtihaflar, Tolstoy'un İtihaflar

* Türk edebiyatında Östürk Kitabeleri anı türünün ilk örneğidir.

* 15. yy. da yazılan Babürname anı türünün daha olgun örneğidir.

* Bugünkü anlamda anı türü Tanzimat'tan sonra başlamış.

* Tanzimat öncesindeki menakıname, vakayiname, gazavatname, fetihname, sefaretname gibi eserler anı türüne özgü özellikler taşırlar.

* Günlük - Kişinin kendi algı ve bakış açısına göre günden güne yazılan, üzerinde yazıldığı günün tarihi bulunan yazılara denir.

* Türkçede günlük yerine journal, diary, ruzname, hatıra, günce gibi terimler de kullanılmıştır.

* Anı türünden farkı, günlüklerin olayların yaşandığı zaman diliminde kaleme alınmasıdır. Anı yazıları, olaylar yaşandıktan çok sonra bir kerede kaleme alınır.

Günlük yazarken dikkat edilmesi gereken belirleyici özellikler

- 1- Günlükler bir şey tanıtlama amacı taşımazlar. İyentlik önemlidir.
- 2- Günlükte bir olay anlatılacaksa mantıksal düzen içinde anlatılmalıdır.
- 3- Günlüklerde öznel ve konuşma diline yakın bir dil kullanılır.

* Batıda 19. yy. da büyük artış gözülür.

* Türk edebiyatında anlatı türü olarak Tanzimat'la birlikte görülmüş.
İlk örnek Dirكتور Ali Bey'in Hindistan seyahatini içeren Seyahat Jürnallı'dır.

* Nigar Hanım'ın Hayatımın Hikayesi, Ahmet Refik'in Kafkas Yollarında, Ömer Seyfettin'in Ruznamesi (Balkan Harbi günlerini anlatır).

* Günlük türünün asıl gelişimi 1950 sonrası Nurullah Ataç'la başlar.

* Yaşam öyküsü / Biyografi - Edebiyat, sanat, spor, sosyal ya da fen bilimleri gibi kendi alanlarında tanınmış, ün yapmış, okurun ilgisini çecek kişilerin yaşam öykülerini araştırarak okuyana bilgi vermeyi amaçlayan yazı türüdür.

Dikkat edilmesi gereken belirleyici özellikleri

- 1- Yaşam öykülerinde tarihsel gerçeklik en önemli öğedir.
- 2- Yaşam öyküsü anlatılacak kişinin yaşamı, çocukluğundan itibaren ele alınır.
- 3- Öğrenim yaşamı, yetişmesini etkileyen başlıca etkenler belirtilir.
- 4- Kişinin bireysel ve toplumsal özellikleri yansıtılır.
- 5- Kişinin ürettiği değerler, başarıları ve önemi aktarılır.
- 6- Gerçekler saptırılmaz, sanataı duyarlılığı ile yazılır.
- 7- Yaşam öyküsünde üçüncü kişili anlatım kullanılır.

* Yaşam öyküsü, batı edebiyatında kökeni yüzyıllar öncesine uzanan en eski yazılı anlatım türlerinden biridir. Batı'da öyküsü MS. 46-120 yılları arasında yaşamış olan Yunanlı yazar Plutarkhos'un Paralel Hayatlar adlı eseri gösterilir.

* Türk edebiyatında 8.yy.da Orhun Yazıtları ve Yenisey yazıtlarında rastlanır.

* Osmanlı döneminde yaşam öyküsü yazım geleneğinin önemli adımları tez-kirecilerle atılmıştır.

* Anadolu sahasında ilk tezkire örneği 16.yy.da, Edirneli Sehi Bey'in sunduğu Hest Behişt (Setiz Cennet) tir.

* Yaşam öyküsü tarzında yazılan romanlarda kurgusalılık ön plandadır. Yaşam öyküsü bir malzemedir.

* Öz Yaşam öyküsü / Otobiyografi - Bilim, sanat, siyaset, spor vb. alanlarının herhangi birinde tanınmış kişilerin kendi yaşamını anlattığı yazı türüdür.

* Otobiyografi, kendi anlamına gelen autos, yaşam anlamına gelen bios, yazı anlamına gelen graphie kelimelerinden, kendi yaşam öyküsü anlamını taşıyan Yunanca kökenli bir sözcüktür.

* Öz yaşam öyküsü birinci kişinin ağzından anlatılır. Bu yönüyle anı türüne benzer.

* Augustine tarafından yazılan İtiraflar, Batı kültürünün ilk otobiyografisi kabul edilir (397).

* 19.yy.da J.J. Rousseau tarafından yazılan İtiraflar bugünkü anlamda otobiyografinin ilk örneğidir.

* Türk edebiyatında örnekleri oldukça azdır. Muallim Naci'nin Ömer'in Çocukluğu, Yusuf Akıncı'nın Ta Kendim yahut Defter-i Amalim, Halikarnas Balıkcı'nın Mavi Sürgün örnek verilebilir.

* İki biçimde yazılabilir: 1- belgesel öz yaşam öyküleri
2- edebi öz yaşam öyküleri